Financováno Evropskou unií

Operační program **Zaměstnanost plus**

Prevence školní neúspěšnosti u předškolních dětí v Ostravě

Případová studie zachycující dobrou praxi ve výzvě č. 29 OPZ+

Březen 2026

VYPRACOVALO:

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR
oddělení evaluací

KONTAKTNÍ OSOBA:

Mgr. Daniela Büchlerová, daniela.buchlerova@mpsv.gov.cz

Obsah

Případová studie o projektu rodinného a komunitního centra Chaloupka z. s. 3
VÝZVA OPZ+ NA PODPORU PREVENCE PŘEDČASNÝCH ODCHODŮ ZE VZDĚLÁVÁNÍ 3
PROJEKT ORGANIZACE CHALOUPKA 4
KOMPLEXNÍ PODPORA RODINY A INDIVIDUÁLNÍ PŘÍSTUP K DĚTEM 6
TERÉNNÍ PRÁCE A BUDOVÁNÍ DŮVĚRY V KOMUNITĚ 7
MEZIOBOROVÁ SPOLUPRÁCE 8
POHLED MATEŘSKÉ ŠKOLY 9
VÝSLEDKY A DOPAD INTERVENCE 11
Docházka 11
Výsledky v rodinách 12
Výsledky u dětí 13
Dopad na místní komunitu a udržitelnost intervencí 14

Případová studie o projektu rodinného a komunitního centra Chaloupka z. s.

Tato studie vznikla v rámci evaluace výzvy OPZ+ Ministerstva práce a sociálních věcí na podporu prevence předčasných odchodů ze vzdělávání jako příklad dobré praxe podpořených projektů.

Studie vychází z provedených polostrukturovaných rozhovorů s relevantními aktéry projektu a desk research projektové dokumentace a interní evaluace projektu.

Respondenti rozhovorů:

- metodička
- sociální pracovnice pro rodiny
- 2 terénní pracovnice inkluze
- ředitelka MŠ

VÝZVA OPZ+ NA PODPORU PREVENCE PŘEDČASNÝCH ODCHODŮ ZE VZDĚLÁVÁNÍ

V říjnu roku 2022 vyhlásilo MPSV v rámci priority sociální začleňování OPZ+ dotační výzvu č. 29 s názvem *Prevence předčasných odchodů ze vzdělávání*. Do výzvy bylo alokováno 300 000 000 Kč a podpořeno bylo celkem 24 projektů. Výzva byla zaměřena na vytváření efektivních systémů podpory rodin ze znevýhodněného prostředí na lokální úrovni. Přičemž tato podpora cílila na zmírnění bariér dětí z těchto rodin pro zvýšení školní úspěšnosti, zlepšení vzdělávacích šancí, a tím i budoucí uplatnitelnosti na pracovním trhu.

Výzva na základě dosavadního poznání[1] vychází z předpokladu, že děti vyrůstající ve ztížených socio-ekonomických podmínkách jsou významně ohroženy školním neúspěchem a předčasným odchodem ze vzdělávání, a je tedy zásadní poskytnout jim a jejich rodinám komplexní podporu pro zlepšení sociální situace a podmínek pro vzdělávání. Prevence předčasných odchodů žáků ze vzdělávání je zde založena na multidisciplinární podpoře žáků, resp. jejich rodin, která je formalizována do multidisciplinárních týmů, v nichž jsou zapojeni zástupci školského prostředí, poskytovatelé sociálních služeb a dalších odborných služeb či místních institucí. Spolupráce rodiny, školy a dalších aktérů je nezbytným předpokladem pro účinné zmírňování bariér ke vzdělávání u ohrožených dětí, proto je podmínkou výzvy zapojení školského zařízení (základní nebo mateřské školy) jako partnera příjemce podpory.

Prostřednictvím intenzivní mezioborové spolupráce zapojených subjektů, škol a rodin je v projektech zajištěna jednak přímá podpora ohrožených žáků a rodin, a dále je tak nastavován a ověřován systém komplexní podpory a péče, který by měl sloužit k efektivnímu řešení problému i po skončení dotačního programu. Ve výzvě byly podpořeny podpůrné a motivační aktivity nejen pro děti školního věku, ale i pro předškolní děti a jejich rodiče. Realizátory projektů byly především nestátní neziskové organizace, zapojilo se také 6 obcí.

[1] viz např. Neúspěšnost ve škole souvisí i s exekucemi. Nová mapa ukazuje, které obce s ní umí bojovat

PROJEKT ORGANIZACE CHALOUPKA

Jedním z podpořených projektů ve výzvě byl také projekt organizace Chaloupka z. s. s názvem *Prevence předčasných odchodů ze vzdělávání u předškolních dětí v Ostravě*[2] zaměřený na děti předškolního věku a jejich rodiče. Rodinné a komunitní centrum Chaloupka[3] působí v Ostravě už od roku 2018 a dlouhodobě se věnuje podpoře dětí a rodin ze sociálně znevýhodněného, resp. vyloučeného prostředí. V rámci projektu, který byl realizován od prosince 2023 do září 2025, tedy navázala na svou předchozí činnost a prohloubila ji ve smyslu výzvy.

Projekt se zaměřil na předškolní děti ohrožené školním neúspěchem a předčasným odchodem ze vzdělávání, jejich rodiče a další pečující osoby z prostředí sociálního vyloučení žijící v městských částech Moravská Ostrava a Přívoz, Slezská Ostrava a Ostrava-Vítkovice. Partnery Chaloupky byly čtyři mateřské školy: MŠ Prokopa Velikého, Ostrava–Vítkovice; MŠ Špálova; MŠ Komerční, Slezská Ostrava; MŠ Zámostní, Slezská Ostrava; a také Magistrát města Ostravy, který se dlouhodobě snaží bojovat s nerovnostmi ve vzdělávání na území města.

Projekt reaguje na situaci dětí žijících v sociálně vyloučeném nebo nepodnětném prostředí, které často vstupují do vzdělávacího systému s výrazným vývojovým zpožděním projevujícím se především v řečové, kognitivní, sociální a emoční oblasti. Tyto deficity pak zásadně komplikují jejich adaptaci na prostředí vzdělávacích institucí, snižují jejich motivaci uspět ve vzdělávání a zvyšují pravděpodobnost budoucího školního neúspěchu či předčasného opuštění vzdělávací dráhy. Tento problém souvisí s nízkou mírou zapojení rodin do vzdělávání dětí, a také nízkou důvěrou rodičů ve vzdělávací instituce. Proto projekt cílí na nejmladší děti a včasnou intervenci ještě před nástupem dítěte do školy. Zároveň si uvědomuje, že pro dlouhodobý efekt intervence u dítěte je klíčová spolupráce s rodinou, takže se rovněž zaměřuje na aktivizaci a zkompetentňování rodičů.

> *„…přijímáme děti z ohrožených rodin, které prostě potřebují podporu právě v tom, aby získali důvěru ve vzdělávací systém.“*
>
> *koordinátorka projektu*

[2] registrační číslo projektu: CZ.03.02.01/00/22_029/0003870

[3] Home - chaloupkaostrava.cz

Hlavním strategickým cílem projektu bylo snížení počtu dětí se statusem ohroženého dítěte, což znamená dosažení takové úrovně zralosti, která dítěti umožní bezpečný, přiměřený a úspěšný vstup do vzdělávacího systému. Přičemž cíl byl kvantifikován tak, že k tomu dojde alespoň u 50 % ze 100 zapojených dětí. Stanovený cíl se projektu povedlo splnit, a podle interní evaluace[4] dokonce překonat.[5]

Cíl projektu byl naplňován aktivitami, které vycházely ze zmapování potřeb ohrožených dětí a jejich rodin, a zároveň místních mateřských škol. Ukázalo se, že každá z oslovených mateřských škol vykazuje vysoký podíl dětí ohrožených školním neúspěchem, nepravidelnou docházkou či nedostatečnou sociální, kognitivní a emoční zralostí. Na základě těchto zjištění byla vyhodnocena potřeba posílení pracovních týmů mateřských škol. Každá z partnerských mateřských škol aktuálně potřebovala 1–2 pracovní úvazky na podpůrné pracovníky. S ohledem na finanční limity výzvy a povinnost dlouhodobé udržitelnosti byly v rámci projektu partnerské školky posíleny vždy o 1 pracovní úvazek terénní pracovnice inkluze.

Identifikovaných potřeb vyplývajících ze zkušeností s ohroženými dětmi, které posloužily jako podklad pro nastavení aktivit projektu, je několik. Patří mezi ně nutnost terénní práce, která umožní jednak přesněji zmapovat zázemí dítěte, navázat důvěru nezbytnou pro motivaci rodičů ke změně, a rovněž zajišťuje průběžnou podporu dítěte i rodiny v domácím prostředí. V projektu proto byly vytvořeny 4 pozice terénních pracovnic inkluze při partnerských mateřských školách.

Dále je to potřeba mezioborové spolupráce, tedy propojení mateřských škol, sociálních služeb, zástupců města, dalších odborníků s rodinami, které umožňuje komplexní řešení situace dítěte. V souladu s ústřední myšlenkou výzvy byl vytvořen multidisciplinární tým, který kromě zmíněných terénních pracovnic inkluze a sociální pracovnice pro rodiny zahrnoval dále speciální pedagožku, zástupkyně mateřských škol, neformálního předškolního centra, a další experty ze sociální i pedagogické oblasti podle aktuálních potřeb. Multidisciplinární tým zaštiťoval a komplexně koordinoval intervence probíhající v rámci projektu.

Další identifikovanou potřebu, na níž projekt reaguje, představuje vytvoření mezistupně mezi péčí o dítě v rodině a v mateřské škole, kterou v projektu saturuje neformální předškolní centrum zaměřené na děti nejmladšího věku a při něm vytvořená pozice sociální pracovnice pro rodiny. Předškolní centrum umožňuje bezpečnou adaptaci dětí na docházku do vzdělávacího zařízení a soustředí se na rozvoj jejich řečových, kognitivních, emočních a sociálních dovedností tak, aby byli zralé na docházku do formální mateřské školy, a poté na hladký přestup do školy základní. V neformálním předškolním centru jsou kromě sociální pracovnice pro rodiny dětem i jejich rodičům k dispozici odborníci z různých oblastí – např. logoped, terapeut či právník. Řeší se tu tedy nejen rozvoj dítěte a přemostění mezi neformálním a formálním vzděláváním, ale současně také sociální problémy rodin, které vytvářejí bariéry pro úspěšnou vzdělávací dráhu dětí. Intenzivní práce s rodinou a podpora její stabilizace, jako další ze zjištěných potřeb, úzce souvisí s rozvojem rodičovských kompetencí a je nezbytným předpokladem pro snížení míry ohrožení dítěte školním neúspěchem.

Neméně důležitá pro dosažení cíle projektu je také individuální podpora dítěte podle jeho specifických potřeb, přičemž bylo zjištěno, že pro úspěch intervence je nutné poskytovat dětem podporu i po nástupu do formální mateřské školy, aby nedocházelo k selhání a negativní

[4] Brusová, B.: Evaluační zpráva projektu Prevence předčasných odchodů ze vzdělávání u předškolních dětí v Ostravě, Ostrava 2025, dostupné z: Microsoft Word - 23_OPZ+_Evaluace_final_rev_licence.docx
[5] viz evaluační zpráva projektu

zkušenosti se vzděláváním, která výrazně zvyšuje riziko předčasného odchodu v budoucnu. Tuto podporu v projektu poskytují již zmíněné terénní pracovnice inkluze, které jsou kromě práce v rodinách zapojeny i do výuky ve třídách školek.

V projektu bylo plánováno podpořit celkem 280 osob. Předpokládaný rozsah práce s jednou ohroženou rodinou v rámci projektu byl 6 až 22 měsíců podle závažnosti problému a úrovně zapojení rodičů. Ideální délka spolupráce byla stanovena přibližně na 1 rok, kdy by se aktivizace rodiny a přenos návyků měla zavést do jejího běžného fungování. Plánovaný počet podpořených osob se podařilo naplnit. Nadbagatelní podporu projekt poskytl 100 dospělým a 140 dětem.

KOMPLEXNÍ PODPORA RODINY A INDIVIDUÁLNÍ PŘÍSTUP K DĚTEM

Projekt Chaloupky je postaven na holistickém pojetí podpory, v rámci níž se nepracuje jen s dítětem, ale s celou rodinou. V praxi to znamená, že terénní sociální pracovnice – projektové pracovnice při zapojených školkách – kromě práce v MŠ docházejí také do rodin ohrožených dětí, kde pomáhají řešit nejen otázky související se vzděláváním dětí, ale rovněž široké spektrum problémů od bydlení a dluhů po hledání práce či komunikaci s úřady. Cílem je stabilizovat situaci rodiny, aby dítě mělo podmínky k pravidelné docházce do předškolního zařízení a dalšímu rozvoji. Chaloupka zároveň provozuje neformální předškolní centrum pro děti, které ještě nedosahují věku pro docházku do MŠ, nebo na formální vzdělávací zařízení nejsou zralé, případně mají nějaké specifické obtíže. Neformální centrum v rámci projektu navázalo na již existující rodinné a komunitní centrum Chaloupky a dále rozvinulo svou činnost. Zde se dětem individuálně podle jejich potřeb věnují odborní specialisté – logopedka, speciální pedagožka či psychoterapeutka. Rodičům je tu k dispozici sociální pracovnice, případně další potřební odborníci.

Tato individualizovaná podpora je prohloubena vzájemnou spoluprací mezi jednotlivými zapojenými aktéry. Odbornice pracující s dítětem v neformálním centru komunikují s učitelkami ve školce i s rodiči, aby všichni měli relevantní informace a věděli, jak s dítětem pracovat a posilovat jeho pokroky. Jako úspěšný příklad zástupkyně realizačního týmu uvádějí chlapce z Ukrajiny, který kvůli autistické poruše ve školce nemluvil a díky individuální terapii v centru začal komunikovat, následně byly skrze terénní pracovnici předány podstatné informace a rady učitelkám a chlapec se „otevřel“ i ve školce.

Podle výpovědí respondentek tento způsob práce přináší poměrně rychlé výsledky například v adaptaci na prostředí mimo rodinu – mnoho dětí, které zpočátku nekomunikovaly nebo byly

bojácné se během pár měsíců osmělilo, rozmluvilo a získalo návyky potřebné pro školku. Zároveň z průběžného měření dovedností vyplývá, že dohánějí své vrstevníky.

"Díky jednotnému postupu doma, v centru i školce se děti mění před očima."
metodička projektu

Výsledky jsou patrné i u rodičů. S pomocí odborníků se daří řešit jejich sociální problémy a motivovat je k pozitivní změně v životě – jedna klientka například díky sociální práci v projektu překonala strach opustit azylový dům a našla si lepší bydlení i zaměstnání. A rodiče se také daří přesvědčit o tom, že čím dřív dají dítě do kolektivu, tím lépe pro něj, ale i pro ně samotné. Zatímco jsou děti v centru, nebo později ve školce, rodiče si mohou zařídit, co potřebují či přijmout zaměstnání.

Pro práci neformálního centra, ale i ostatních projektových aktivit je zásadní úzká provázanost sociální a vzdělávací podpory. Dotazované respondentky uvádějí, že se potvrzuje, že pokud se odstraní existenční stres rodiny, dítě má výrazně větší šanci ve školce, a později ve škole, uspět.

TERÉNNÍ PRÁCE A BUDOVÁNÍ DŮVĚRY V KOMUNITĚ

Zásadní součástí projektu byla terénní práce, kterou měly na starosti čtyři terénní pracovnice inkluze. Každá z nich dělala podporu jedné ze zapojených mateřských škol. Jejich úkolem bylo asistovat učitelkám ve školkách a individuálně se věnovat dětem, které to potřebují, a v rámci péče o ně pracovat i s rodinou v jejím domácím prostředí a podporovat rodiče v potřebných kompetencích. Během projektu terénní pracovnice vysvětlovaly rodičům význam docházky dětí do předškolního zařízení a pomáhaly jim navyknout si na režim a požadavky formálního vzdělávání. Přímo v rodinách pomáhaly rodičům naplňovat doporučení logopedky či sociální pedagožky nebo plnit domácí úkoly předškoláků. Asistovaly taky v oblasti docházky dětí. Zjišťovaly příčiny absence a snažily se ji snižovat. K jejich práci patřilo i doprovázení dětí do zařízení. Kromě toho se také soustředily na formální náležitosti docházky do školského zařízení, informovali rodiče o povinnostech souvisejících s omlouváním absence či odhlašováním obědů a podporovali je v jejich osvojení.

Podle výpovědí terénních pracovnic bylo zpočátku zásadní získat si důvěru komunity, aby se rodiny zapojily do aktivit projektu. Nejdříve byla mezi rodiči malá informovanost a nejistota, terénní pracovnice doslova obcházela byt po bytu a nabízela projekt. Když se zapojili první rodiče, byli spokojení a předali dobrou referenci dál. Díky tomu se situace zlomila a dnes se rodiny hlásí samy, terénní tým už je nemusí aktivně vyhledávat. Respondentky dále uvádějí, že v prostředí romské komunity, která tvoří většinu z cílové skupiny projektu, je klíčová osobní reference a znalost. Velkou výhodou projektu a celé organizace je zapojení romské sociální pracovnice, která pochází z místní komunity, a má u ní tak přirozeně větší důvěru. Obě dotazované terénní pracovnice inkluze působily už dříve v místě, kde se projekt realizoval, a jako pedagožky volného času, respektive sociální pracovnice mají také vhodné profesní zázemí.

Popisují dále, že cesta k obvykle uzavřeným rodičům čelícím obtížné životní situaci vede často přes děti, které se s terénními pracovnicemi sblíží ve školce a získají pro ně i rodiče. V průběhu projektu se pracovnicím podařilo navázat důvěrné vztahy nejen s dětmi, ale i s jejich rodinami a výsledkem toho je otevřený vztah, kde se rodiče nebojí mluvit o svých potížích, a zároveň cítí respekt a skutečný zájem z druhé strany.

“Dáte jim najevo, že je prostě berete takové, jací jsou, a rodiče vidí, že to není jen takové formální a navážete s nimi nějaký vztah.“

Terénní pracovnice

Tato důvěra a navázané vztahy se pak promítnou i do motivace rodičů ke změně životní situace a schopnosti využít další možnosti podpory nabízené projektem. Matky malých dětí z azylových domů se třeba odhodlají začít si hledat práci nebo řešit kvalifikaci, už proto, že ví, že o jejich dítě je mezitím dobře postaráno ve školce nebo v neformálním centru.

Aktérky projektu zmiňovaly dále skutečnost, že v počátcích organizace hrála pozitivní roli také poloha Chaloupky, která byla přímo v Přívozu, kde žijí sociálně znevýhodnění, a naznačovala tím, že je tam pro ně a v jejich prostředí. Před realizací popisovaného projektu se Chaloupka přestěhovala blíže k centru, což představovalo pro její klienty určitou bariéru, a bylo třeba s tím pracovat.

Ve specifickém – většinou romském – prostředí je podle všech respondentek výzkumu naprostým základem úspěchu sociálně integračních aktivit získání důvěry. Jako jeden z efektivních prostředků pro její navození se jeví terénní (sociální) práce, přičemž její poskytování při předškolním vzdělávacím zařízení se ukazuje jako účinný nástroj.

MEZIOBOROVÁ SPOLUPRÁCE

Město Ostrava již dlouhodobě koncepčně řeší otázky inkluze a vzdělávání sociálně znevýhodněných dětí. Má k tomu zřízenu i širokou expertní multidisciplinární platformu, v níž jsou zapojeni také zástupci organizace Chaloupka, a která fungovala paralelně s projektem. Síť aktérů této pracovní skupiny využíval projekt Chaloupky v rámci multidisciplinární podpory zapojených dětí a rodin. Magistrát města Ostravy pak pro organizaci i projekt představoval klíčovou oporu, která pomáhá řešit problematické situace, a zároveň dodává aktivitám Chaloupky větší kredibilitu a legitimitu. Město je také garantem udržitelnosti intervencí, financuje je v případě, že není dostupný žádný dotační titul. Takto například financuje pokračování podpůrných (pedagogických) pozic v základních i mateřských školách.

V projektu byl podle podmínek výzvy ustaven užší multidisciplinární tým, v němž se pravidelně scházely čtyři terénní pracovnice inkluze, sociální pracovnice centra, koordinátorka projektu a metodička. Podle potřeby byl tým rozšiřován o učitelky MŠ, speciální pedagožku, logopedku či NNO pracující s romskou komunitou a další experty často sesíťované v platformě magistrátu. Na schůzkách týmu, které probíhaly podle potřeby, obvykle každých 14 dnů, nebo alespoň jednou měsíčně, se předávaly informace o dětech a rodinách, řešily se konkrétní kazuistiky a postupy.

„Základ naší práce je ta spolupráce, ta týmovost …. opravdu jako to dítě společně posouvají hodně a nemáme problém to pak sdílet dál a spolupracovat mezi sebou, opravdu se nebojíme komunikovat a tlačíme to dítě i tu rodinu vlastně dopředu.“

Koordinátorka projektu

Podle výpovědí respondentek se nepodařilo zapojit pediatry, kteří jsou důležitým chybějícím prvkem podpory a včasné intervence, a také se nedostatečně zapojoval OSPOD. V tom vidí zástupkyně projektu prostor pro zlepšení, rády by motivovaly pediatry i OSPOD, aby se podle časových možností do činnosti multidisciplinárního týmu zapojovali a měli alespoň přehled o tom, co se zde řeší. Díky tomu by bylo možné identifikovat ohrožené rodiny dříve – ideálně už

v porodnici nebo při prvních návštěvách pediatra – nasměrovat rodinu do podpůrných služeb a vytvořit kolem ní komplexní síť podpory. Podobně OSPOD by díky užšímu propojení s projektem a multidisciplinárním týmem mohl posílit preventivní činnost a aktivně doporučovat rodinám využití existující sítě služeb dříve, než dojde k ohrožujícím situacím v rodině.

Zároveň pracovnice projektu mimo projektový multidisciplinární tým spolupracovaly s metodičkou magistrátu i s dalšími aktéry zaměřenými na ohrožené děti. Podařilo se tak vytvořit síť komplexní podpory, kde jsou například předávány do navazující péče děti přecházející z mateřských do základních škol. Respondentky se shodovaly na tom, že lokální podpůrná síť má pro efektivitu řešení problematiky ohrožených dětí zásadní význam.

POHLED MATEŘSKÉ ŠKOLY

Do projektu se zapojily čtyři ostravské mateřské školy, které díky němu získaly vždy jednu terénní asistentku inkluze. Všechny čtyři školky se nacházejí v částech Ostravy, kde se koncentrují lidé v obtížné sociální situaci s vysokým podílem romské komunity. Jejich role ve stabilizaci a integraci rodin je tady zásadnější, a zároveň náročnější než jinde. Projekt Chaloupky školky uvítaly jako významnou pomoc. Oslovená ředitelka MŠ také oceňovala nastavení výzvy v tom smyslu, že partnerské mateřské školy nejsou nositeli projektu, nemusí tedy řešit jeho administrování a pouze benefitují z projektových aktivit, což je pro vedení škol značné ulehčení.

Pro fungování projektových intervencí je zásadní úzká spolupráce školky a multidisciplinární podpory koordinované Chaloupkou, jejíž nezbytnou podmínkou je stejný pohled na inkluzi znevýhodněných dětí do hlavního vzdělávacího proudu. V případě spolupracujících mateřských škol se tato premisa naplnila a vzájemná spolupráce synergickým efektem prohlubovala účinky intervencí všech stran.

„Pro takovou spolupráci musí být vedení školky na stejné notě.“
ředitelka MŠ

Jedna ze zapojených školek – MŠ Špálova – která se nachází přímo v lokalitě se zvýšenou koncentrací lidí ohrožených sociálním vyloučením, pod vedením paní ředitelky již 10 let velmi aktivně rozvíjí inkluzivní principy v předškolním vzdělávání. Jako prvotní úkol si vytýčila získat pro docházku do MŠ děti z ohrožených, většinou romských, rodin z okolí, které nejsou zvyklé využívat školku a prostředí formálního vzdělávání často vnímají jako nepřátelské. Vycházela přitom z předpokladu, že nejen pro docházku, ale také pro efektivní práci s dětmi je zásadní získat pro spolupráci jejich rodiče.

"Po půl roce mi došlo, že nikdo nevyužívá potenciál spolupráce s rodinou."
ředitelka MŠ

V prvních letech proto ředitelka věnovala značnou energii zapojení rodin a otevření školky romské komunitě. V rámci toho bylo nutné provést personální změny a sestavit tým z učitelek, které mají stejné proinkluzivní nastavení, jsou ochotné dělat něco navíc a v rámci své práce třeba i vyjít do vyloučené lokality a aktivně oslovovat romské rodiče. Později se podařilo získat do týmu také romskou asistentku pedagoga, jíž se stala maminka z místní komunity, kterou pracovnice školky motivovaly k získání této kvalifikace. Jak uvádí i další respondentky výzkumu, přítomnost romské asistentky významně prohloubila důvěru dalších romských rodičů ve školku a posílila zájem o ni. V posledních letech tak MŠ Špálova zaznamenávala převis poptávky nad kapacitou.

> *„Takže když oni vidí svého pracovníka v tom pracovišti, které je pro ně cizí a neznámé, tak volí tuto variantu, protože věří, že tam to jejich dítě bude v bezpečí a že tam zároveň budou mít to své zastání."*
> *koordinátorka projektu*

Postupně se podařilo navázat bližší vztahy s romskými rodiči, vytvořit pro ně bezpečné prostředí a vybudovat školku, kde rodiče běžně docházejí na četné společné akce a cítí se vítáni. Rodiče pak učitelky vtahují do činnosti školky i dalšími neformálními aktivitami, jako jsou například drobné úkoly pro rodiče připravené na nástěnce v šatně, které mají velmi pozitivní ohlas. K většímu zapojení rodičů do života školky významně přispívá i to, že školka pracuje podle vzdělávacího programu "Začít spolu"[6], který staví na partnerství s rodinou a rozvoji samostatnosti dětí. Zároveň je kladen velký důraz na budování pozitivního klimatu školky.

Pracovnice MŠ včetně uklízeček či kuchařek se rovněž vzdělávali v romské kultuře. V rámci školení se od romských lektorů dozvěděli o hodnotách, tradicích nebo struktuře romských rodin a získaly tak důležitý kontext. Díky tomu mohou lépe porozumět dětem i rodičům a jejich specifickým potřebám. Tyto kroky vedení přispěly k celkové změně mindsetu a nastavení školky, kde rodiče cítí, že jsou vítaní, a učitelky naopak mají hlubší pochopení pro rodiny.

Výsledkem tohoto úsilí je to, že se školce podařilo propojit dva světy – otevřela se romským a znevýhodněným dětem, ale neztratila ani majoritní rodiny. Díky zavedeným metodám a přátelské atmosféře se do školky hlásí i děti z běžných rodin bydlících mimo spádovou oblast. Což vyvrací častý předsudek, že inkluzivní opatření prospívají jen znevýhodněným a ubližují ostatním dětem. Na příkladu MŠ Špálova je zjevné, že vhodné vzdělávací metody, pozitivní klima a otevření školy rodičům prospívá všem.

[6] Vzdělávací program | MŠ Špálova

"Školka se otevřela a kupodivu jsme neztratili majoritu."
ředitelka MŠ

Ředitelka školky k tomu dále uvádí, že pro zvolený styl práce v kontextu lokality, kde se MŠ nachází, je klíčové mít dlouhodobě k dispozici podporu ve formě asistentů pedagoga a dalších návazných služeb. Snaží se proto využívat všechny dosažitelné možnosti k doplnění týmu, které jsou zpravidla na projektové bázi. Z těchto důvodů velmi uvítala projekt Chaloupky, který školce poskytl na necelé dva roky terénní asistentku inkluze. Tato pozice v sobě navíc propojila oba aspekty, na něž klade školka důraz. Je to jednak párová výuka, kdy je asistentka ve třídě spolu s kmenovou učitelkou, a mohou se tak věnovat dětem individuálněji, a kromě toho asistentka dochází do rodin, kde posiluje rodičovské kompetence a buduje pozitivní vztah k vzdělávacím institucím. Díky projektu je školka také součástí sítě multidisciplinární podpory rodin a dětí, což dále zvyšuje účinnost jejích integračních intervencí. Mateřská škola bude zapojena i do návazného projektu Chaloupky, který zahájí realizaci v tomto roce. Udržitelnost dosažených změn ve škole je pro její ředitelku zcela zásadním faktorem.

VÝSLEDKY A DOPAD INTERVENCE

Docházka

Jedním z cílů projektu bylo podpořit znevýhodněné rodiny v tom, aby své děti zapojily do předškolního vzdělávání co nejdříve, a zároveň aby jejich docházka do neformálního předškolního centra, a posléze do mateřských škol byla pravidelná. Motivování rodičů k předškolnímu vzdělávání jejich dětí se v rámci projektu podle výpovědí všech respondentů dařilo a zapojené rodiny většinou význam tohoto vzdělávání a socializace pochopily, byl také splněn cíl projektu spočívající v zapsání minimálně 40 dětí do předškolního zařízení.

„Rodiče také přestali vnímat školku jako hrozbu, poznali učitele osobně, vidí v nich partnery. Už se maminky nebojí dát dítě mezi cizí lidi, vidí jeho pokroky."
metodička projektu

Vyšší pravidelnost docházky se podle interní evaluace projektu[7] kvantitativně nepodařilo prokázat. Neprůkaznost zlepšení docházky bylo odůvodněno jednak vysokou nemocností, vlivem nepříznivé bytové situace či mimořádných událostí v rodinách. Přesto však respondentky ze zapojených MŠ v rozhovoru uvedly, že z jejich pohledu došlo k dramatickému zlepšení pravidelné docházky dětí – např. z lokality Přívoz – které dříve chodily značně nepravidelně. A zároveň se rodiče naučili děti včas a řádně omlouvat v případě absencí. Tento fakt však nelze považovat za přímý důsledek činnosti popisovaného projektu, ale spíše za výsledek dlouhodobé systematické práce školky a kombinace více opatření a intervencí. Jedním z opatření, které za tímto úspěchem stojí, je práce terénních asistentek inkluze získaných z projektu: Terénní asistentky inkluze každé ráno kontrolují docházku, a když dítě nepřijde, ihned volají či jdou do rodiny zjistit důvod. Pokud je dítě nemocné, nosí mu pracovní listy a udržují s rodinou pravidelný kontakt.

„Zatímco dříve mnoho dětí z Přívozu chodilo nepravidelně, často chyběly týden i déle bez omluvy, dnes je běžné, že ve třídě je denně 18–19 dětí z 21 zapsaných. Někdy si až říkáme, že by mohli být i nemocní, aby nás bylo míň."
ředitelka MŠ

[7] viz evaluační zpráva projektu

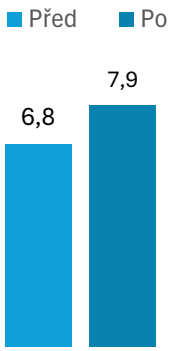
Dalším opatřením s prokazatelným vlivem na zlepšení docházky je odbourání finančních bariér. MŠ Špálova i další spolupracující školky se zapojují do programů dotovaných obědů, které tak mají potřebné děti zdarma. Pokud nejsou k dispozici dotační programy, pomáhají domluvit odpuštění školkovného nebo splátkové kalendáře na tyto platby.

Výsledky v rodinách

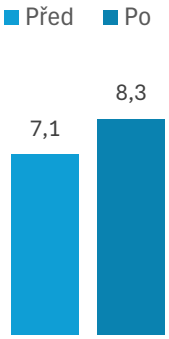
Z rozhovorů i interní evaluace projektu je patrné, že intervence měly očekávaný dopad na rodiny znevýhodněných dětí. Posuny byly zaznamenány zejména ve dvou aspektech. Jedním z nich je stabilizace rodin a pomoc při zlepšení jejich sociální situace, kde se díky činnosti sociální pracovnice a multidisciplinárního týmu podařilo řadě osob zlepšit bytovou situaci, získat zaměstnání nebo navázat se na potřebné sociální služby, čímž se jim celkově zlepšil životní standard. Provázanost aktivit projektu určených jak dětem, tak rodičům, přinesla efekt také v tom, že se zvýšila motivace rodičů ke změně. Například maminky z azylových domů získaly větší sebevědomí, odhodlaly se začít hledat práci nebo si udělat rekvalifikaci, k čemuž přispělo i to, že vědí, že o děti je mezitím dobře postaráno ve školce nebo v předškolním centru. Někteří účastníci uvedli, že pro jejich životní situaci byla podpora projektu klíčová.[8] Zlepšení životní situace rodin pak má přímý vliv na zlepšení podmínek pro rozvoj dětí a zvýšení jejich vzdělávacích šancí.

Druhý aspekt v rámci pozitivních změn u rodin představují posuny v rodičovských kompetencích a postojích rodičů týkajících se vzdělávání. Projekt napomohl ke změně pohledu na vzdělávání u mnoha zapojených rodičů, což potvrdilo pre-post dotazníkové šetření mezi 100 rodiči. Z dotazníků vyplynulo, že postoj rodičů ke vzdělávání měřený na desetibodové škále (kde 0 představuje negativní pól a 10 pól pozitivní) se za dobu projektu posunul v průměru o +1,9 bodu směrem k pozitivnímu (viz graf 1 níže). K žádné změně nedošlo pouze u 8 dotazovaných rodičů.[9]

Graf 1: Posun v postojích rodičů ke vzdělávání

Graf 2: Posun ve vybavenosti rodin pro vzdělávání dětí

Zdroj dat: Evaluační zpráva projektu

Se zvýšením významu vzdělávání u rodičů úzce souvisí a vzájemně se příčinně ovlivňuje zvýšení motivace k podpoře dětí, vyšší důvěra ve školské instituce a lepší komunikace s nimi, a rovněž hlubší porozumění vzdělávacím potřebám dítěte. Díky porozumění vzdělávacím potřebám se tak zlepšila i schopnost rodičů vytvořit dítěti prostředí k rozvoji a také vybavení rodin potřebné pro vzdělávání. V tomto případě došlo podle dotazníkového šetření o průměrné zlepšení 1,2 bodu (viz graf 2 výše).[10]

[8] viz evaluační zpráva projektu
[9] dtto
[10] dtto

"Rodiče díky zkušenosti s Chaloupkou získali lepší vztah ke školce a učení."
metodička projektu

V praxi to znamená, že se rodiče více zajímají, co dítě ve školce dělá, pravidelně komunikují s učitelkami a ochotně spolupracují a zapojují se do dění v MŠ. Také přestali školku vnímat jako formální instituci, a přijímají ji více jako partnera a bezpečné prostředí pro své děti.

"…vidí, co všechno jejich dítě už umí, a sami se zajímají."
terénní pracovnice

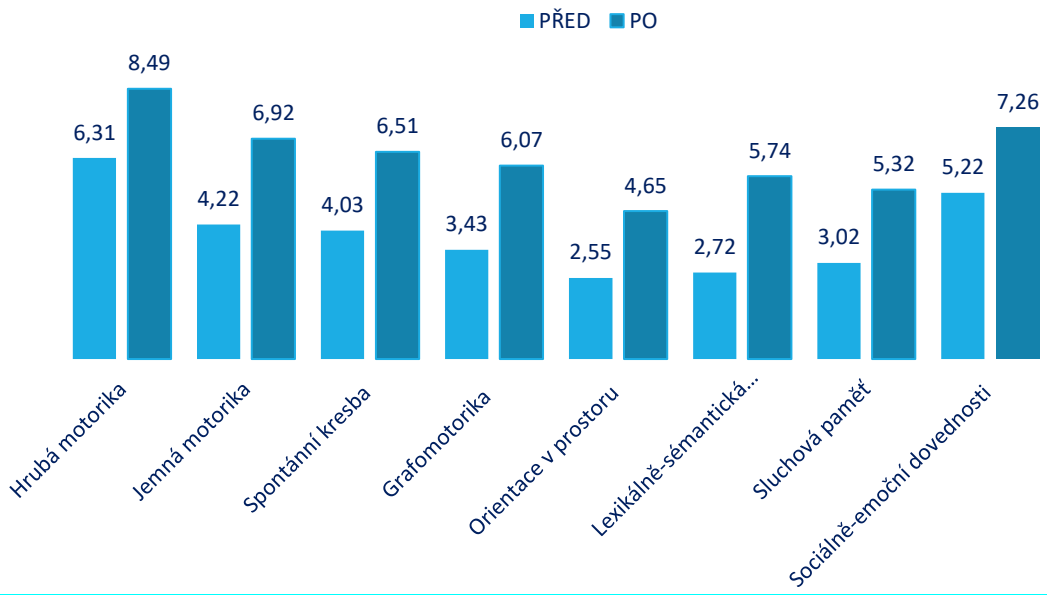
Výsledkem spolupráce všech aktérů v projektu je také posílení rodičovských kompetencí v oblasti rozvoje dětí v raném a předškolním věku. Rodiče se naučili, jak s dětmi pracovat, jak rozvíjet řeč, motoriku či kognitivní schopnosti. Začali s dětmi plnit různé úkoly, jako třeba vyrábění či procvičování, nebo vyplňovat pracovní listy ze školky. Podle terénních pracovnic rodiče berou úkoly vážně, uvědomují si jejich důležitost a dbají na jejich plnění i v době nemoci dítěte.

„V 95 % mají děti pracovní listy vyplněné správně, někdy je i vidět, že úkoly plnil spíš rodič než dítě,"
terénní pracovnice

Výsledky u dětí

Z provedených rozhovorů i interní evaluace projektu vyplývá, že projektové intervence měly významný dopad na zvýšení kompetencí zapojených dětí. Děti nejenže začaly pravidelně navštěvovat mateřskou školu, případně neformální centrum, ale také v nich prospívat. U dětí byly zaznamenány významné posuny v oblasti jazykových i motorických schopností v motivaci, soustředění i sociálních dovednostech. Dovednosti dětí byly v rámci interní evaluace projektu testovány v několika dimenzích na desetibodových škálách před a po projektových intervencích, přičemž výsledky ukazují významné posuny ve všech oblastech, nejvíce v lexikálně sémantické rovině řeči (viz graf 3 níže).

Graf 3: Posuny v dovednostech dětí před a po intervenci projektu

Zdroj dat: Evaluační zpráva projektu

Zásadní vliv měly intervence na schopnost lepší adaptace dětí na kolektiv a prostředí školky. „Děti dokázaly překonat počáteční ostych, úzkost nebo nedůvěru v nové prostředí a postupně se začlenily do kolektivu třídy bez větších obtíží. Mnoho dětí začalo projevovat radost z kontaktu s vrstevníky, větší motivaci zapojovat se do aktivit a výrazně lepší schopnost přijímat pravidla a hranice. Zlepšení se projevilo i v oblasti soustředění a pracovní vytrvalosti — děti dokázaly plnit úkoly odpovídající jejich věku, lépe reagovaly na instrukce a byly schopné dokončit činnost, která pro ně byla na začátku projektu náročná.“[11] U části dětí se podle respondentek povedlo zmírnit původní handicapy v uvedených oblastech natolik, že nepotřebují odklad školní docházky. V několika případech se také podařilo zabránit nástupu dítěte do speciální školy. Intervence tak měly zásadní vliv nejen na připravenost dětí na školní docházku, ale také na schopnost jejich integrace do (majoritního) kolektivu. Projevují v bezproblémové či snazší adaptaci na základní školu, která je nezbytnou podmínkou pro dosažení školního úspěchu a lepší vzdělávací dráhu dětí.

> *“Děti, co k nám chodily už od tří let, nabraly imunitu i dovednosti. Ty, co nastoupí až v 5 letech, často musí do přípravné třídy.”*
>
> *terénní asistentka*

Intervence u dětí a rodin mají také vysoký potenciál udržitelnosti. Získané kompetence a změny dosažené v průběhu projektu u dětí i rodičů přetrvávají a stávají se běžným standardem. „Rodiny vyjadřovaly, že projekt jim pomohl nejen ve zvládání aktuálních výzev, ale také v dlouhodobém nastavení stabilnějšího prostředí, které podporuje zdravý vývoj dítěte.“[12]

Dopad na místní komunitu a udržitelnost intervencí

Projekt měl dopad i na místní komunitu a instituce. Skrze pravidelné setkávání multidisciplinárního týmu se prohloubila spolupráce mezi školkami navzájem, mezi školkami a neziskovým sektorem i s dalšími institucemi. Také se zredukovala duplicita služeb a posílila jejich provázanost, takže rodiny jsou plynule předávány mezi specializovanými organizacemi. Projekt a vůbec ostravský přístup k začleňování znevýhodněných rodin a dětí zaujal i další municipality, které se podle výpovědí respondentek jezdí k Chaloupce či MŠ Špálova inspirovat. Projekt – a dlouhodobá činnost – organizace Chaloupka tedy funguje i jako příklad dobré praxe na národní úrovni.

Co se týče udržitelnosti konkrétních opatření, zásadní roli zde hraje podpora magistrátu města Ostrava. Město deklarovalo, že chce zachovat multidisciplinární spolupráci a další opatření i po skončení projektu, a je ochotné při nedostatku grantových výzev ji finančně zaštítit. Aktuálně Chaloupka na projekt navázala dalším kratším projektem s menší finanční dotací z jiného zdroje zaměřeného specificky na podporu Romů, a po jeho skončení bude realizovat obdobný projekt z navazující výzvy OPZ+ na prevenci předčasných odchodů ze vzdělávání.

Systém řešení sociálního začleňování prostřednictvím projektového financování je však svou nestabilitou a mnohdy složitými podmínkami pro realizátory značně problematický a dlouhodobě neudržitelný. Respondentky tak opakovaně upozorňují na potřebu systémového financování a ukotvení potřebných opatření. Jako jednu z osvědčených intervencí, kterou by bylo vhodné systémově zavést vidí pozici terénních asistentů či sociálních pracovníků při mateřských školách v oblastech, které jsou více zatíženy sociálními problémy.

[11] viz evaluační zpráva projektu
[12] dtto

“Bylo by načase, aby se stát začal starat sám, a ne to donekonečna lepit z EU”
ředitelka MŠ

Mezi realizátory projektu rezonovala také myšlenka komunitních center pro děti mladší 3 let, kde by byla zajištěna nejen péče o děti, ale i dostupná odborná podpora pro jejich rodiče jak v oblasti rodičovských kompetencí, tak sociálního poradenství. Podobný koncept by mohl významně přispět ke včasnému záchytu a případné intervenci v ohrožených rodinách.